

L'activitat traductora de Manuel Reventós Bordoy. Una restitució i uns inèdits

Laia Reventós

Investigadora independent

Manuel Llanas

Universitat de Vic. Facultat d'Educació, Traducció, Esports i Psicologia

Carrer de la Laura, 13

08500 Vic

mllanas@uvic.cat

ORCID: 0000-0002-7805-9059

© de l'autora i l'autor

Recepció: 8/3/2024

Acceptació: 25/3/2025

Publicació: 27/5/2025

Resum

La confusió patronímica entre Reventós i Raventós ha provocat que, en l'àmbit de la traducció, Manuel Raventós Domènech hagi suplantat Manuel Reventós Bordoy (1888-1942). Amb el desig de desfer l'equivoc, el present article ressegueix i detalla l'activitat traductora de Manuel Reventós, que —duta a terme, a partir de 1906, des de l'alemany, l'anglès, el francès i l'italià i donada a conèixer en llibres i revistes— alterna textos d'economia i d'història amb obres literàries (com ara una comèdia de Shakespeare i una peça teatral de Goethe). L'accés al fons documental de la família Reventós ha permès, a més, publicar un seguit de mostres de traduccions inèdites, totes de literàries.

Paraules clau: Manuel Reventós Bordoy; història de la traducció a Catalunya; *La Revista*

Abstract. *The translation work of Manuel Reventós Bordoy: A restitution and unpublished texts*

The confusion between the surnames Reventós and Raventós has led, in the field of translation, to the displacement of Manuel Reventós Bordoy (1888-1942) by Manuel Raventós Domènech. In the hope of setting the record straight, this article tracks and details the translation work of Manuel Reventós, who—producing translations from 1906 onward from German, English, French and Italian, disseminated in books and journals—combined texts on economics and history with works of literature (for instance, a Shakespeare comedy and a play by Goethe). In addition, sourcing the Reventós family archives has made possible the publication of a number of unpublished translation samples, all literary works.

Keywords: Manuel Reventós Bordoy; history of translation in Catalonia; *La Revista*

Sumari

1. Traduccions d'obres
d'economia i història	3. Traduccions inèdites.
Una mostra
2. Traduccions literàries	Referències bibliogràfiques

Als variats caires de l'actuació professional i de la producció intel·lectual, Manuel Reventós Bordoy (1888-1942) hi va afegir, des del primer decenni del segle xx, la traducció. Va traduir al català i al castellà des de l'alemany —sobretot—, l'anglès, el francès i l'italià. El present article, destinat a precisar aquesta tasca, l'han motivat dues raons de pes. En primer lloc, desfer l'equívoc detectat a l'imprescindible *Diccionari de la traducció catalana* (Vic: Eumo, 2011; accessible també al portal <<https://www.visat.cat/>>), on el nom de Reventós Bordoy no figura perquè se'l confon amb un tècnic agrònom, Manuel Raventós Domènech (1862-1930).¹ I segonament, resseguir les traduccions publicades localitzades i, alhora, donar-ne a conèixer d'inèdites. De fet, a la vista del volum i de la continuïtat, van molt més enllà del que a primer cop d'ull es podria considerar com el violí d'Ingres de Manuel Reventós. No tan sols s'hi va començar a dedicar des de ben jove, sinó que, a la mort, en va deixar d'inacabades.² Ell mateix ho declara en la primera frase de presentació del seu dietari de guerra:

Amb els anys he anat adquirint una certa tendència de grafòman, que m'ha portat a iniciar nombrosos treballs —massa sovint inacabats— d'investigació, traducció o crítica, i àdhuc simple narració de fets que trobés interessants. (Reventós 2021: 3)

Més encara: en l'anotació corresponent al 18 de juny de 1938 del mateix dietari, Reventós es refereix al seu vessant traductor, que, altrament, durant la guerra, converteix en un mitjà d'evasió de l'adversitat i els patiments viscuts. Heus aquí el passatge:

No sabia com dir la tristesa que em va fer ahir, a la plaça de la Universitat, veure passar un camió carregat amb quatre grans campanes de bronze verd que portaven a la fosa. Eren velles però senceres, i el verdet donava més relleu a unes fines motllures, i a la inscripció llatina en lletres elegants del XVIII, amb el nom del fonedor —Molas, que vaig poder llegir en una aturada del camió. Jo, traductor de Schiller, m'he remogut amb totes les emocions del *Lied von der Glocke* [El cant de la campana]: «*Und, nur geweiht zu Friedensklängen / Die Losung anstimmt zur Gewalt*». (Reventós 2021: 106)

1. El susdit diccionari atribueix a Raventós Domènech una colla de traduccions degudes a Reventós Bordoy. Altrament, aquesta confusió entre tots dos personatges i l'alteració de la primera vocal del cognom Reventós són habituals, començant per obres degudes a Manuel Reventós mateix.
2. A l'arxiu familiar Reventós se n'hi troben dues, d'inacabades: *Grundzüge der neuen deutschen wirtschaftsordnung* (*Fonaments del nou ordre econòmic alemany*; Leipzig, 1939), de Josef Köblle, i un text sobre el Romanticisme que a hores d'ara es troba en procés d'identificació.

Les aportacions del present article s'han beneficiat especialment de la consulta dels documents de l'arxiu familiar dels Reventós.

1. Traduccions d'obres d'economia i història

Entre 1920 i 1927 Reventós tradueix quatre títols directament vinculats a la seva activitat professional. El primer, de l'anglès al català, és *Economia política*, de S[ydney]. J[ohn]. Chapman; el publica a Barcelona l'Editorial Catalana el 1920, constitueix el volum xx de la col·lecció «Enciclopèdia Catalana», i la traducció apareix flanquejada per una extensa notícia preliminar (p. 7-49), datada el febrer d'aquell mateix any, i per una nota bibliogràfica final (p. 257-258).³ Els altres tres són traduccions de l'alemany al castellà: *La revolución alemana*, de Gustav Noske (Barcelona: Seix Barral, 1921), encapçalada per un prefaci del traductor (p. 4-6); *Cooperativas de consumo*, de Franz Staudinger (Barcelona: Labor, 1925), també amb un pròleg de Reventós (p. 5-6), que hi incorpora un capítol propi «en el cual se describe a grandes rasgos la historia de las cooperativas de consumo en España», apèndixs (amb models d'estatuts de cooperatives i avant-projectes de llei), una bibliografia i quadres estadístics;⁴ i, finalment, *Desarrollo de la cuestión social*, de Ferdinand Tönnies (Barcelona: Labor, 1927; 2a edició: 1933), que Reventós flanqueja amb una «Advertencia al lector» (p. 7-12) i actualitza substituint el vuitè i darrer capítol, escrit abans de la revolució russa de 1917, per un altre de collita pròpia que, titulat «El bolchevismo» (p. 155-164), consta de dos apartats («La teoría del bolchevismo» i «La política bolchevique y sus resultados»).

2. Traduccions literàries

És probable que la primera fos de l'italià —tal vegada l'única coneguda d'aquesta llengua— i fos una prosa de Giovanni Papini, «Home entre homes», apareguda a la plana literària del rotatiu *El Poble Català* el 13 d'agost de 1906 (p. 3), al peu de la qual figuren, com a traductor, les inicials M. R.; l'autoria de Reventós la confirma una carta seva a López-Picó del 20 d'agost de 1906, on es llegeix, entre altres coses, que «Dilluns passat el *Poble Català* publicava una traducció meua de G. Papini —preciosa. He llegit *Il trágico quotidiano*, que és un dels llibres més sòlids que mai hagués [*sic*] vist».⁵

De dos anys després, 1908, en daten dues traduccions més, la primera de les quals, del francès —l'única localitzada d'aquest idioma—, la dona a conèixer el gener d'aquell any la revista mensual barcelonina *Empori* (núm. 7, p. 24-25). Es tracta de cinc poemes en prosa de l'escriptor romàntic Aloysius Bertrand

3. La mateixa obra s'havia publicat cinc anys abans, a càrrec de l'editorial barcelonina Ibérica, en traducció castellana de Faustí Ballvé i Eugeni Xammar.

4. En la segona edició de *Cooperativas de consumo*, de 1930, Reventós amplia la bibliografia i afegeix un «Anteproyecto de una Ley de Cooperativas», elaborat pel ministeri de Treball espanyol el 1929.

5. Per a la procedència de les cartes de Reventós a López-Picó, vegeu la nota 10.

(1807-1841), nom de ploma de Louis Jacques Napoléon Bertrand, que passa per ser l'introduïdor d'aquesta forma poètica i que la revista converteix alternativament en Lluís Bertran i Lluís Bertrand. Tots cinc poemes («La cambra gòtica», «Clar de lluna», «La barba punxeguda», «A un bibliòfil» i «Messire Joan») pertanyen al llibre *Gaspard de la nuit: Fantaisies à la manière de Rembrandt et de Callot*.⁶

La segona traducció de 1908 ja era una peça de caça major. Es tracta de la versió d'una comèdia de Shakespeare, *Treball d'amor endebades*, publicada dins la col·lecció «Biblioteca Popular dels Grans Mestres», de l'estampa d'Eduard Domènech, com a volum IX de les obres completes del dramaturg anglès. Sense pròleg ni presentació, el traductor hi incorpora al final, això sí, tres notes, que remeten a la cronologia de la redacció i primera edició de l'obra i a dos aclariments de significat de dos termes. En un article de 1935 sobre la petja shakespeariana a Catalunya, el crític Ramon Esquerra es referia a quatre de les traduccions aparegudes en aquella col·lecció i, en relació amb aquesta que ens ocupa, subratllava el següent: «Potser és un xic millor la traducció de *Treball d'amor endebades* (vol. ix) —també de 1908—, feta per Manuel Reventós, malgrat algun canvi de nom dels personatges. Remarquem les traduccions, bastant reeixides, de les cançons de l'hivern i de l'estiu amb què acaba l'obra» (Esquerra 1935: 99).

El cèlebre *Almanac dels noucentistes*, publicat per Joaquim Horta el 1911, acull la primera traducció de Goethe que es coneix de Reventós. Sota el títol genèric «Dels objectes» s'hi troben —dins les col·laboracions corresponents al mes de desembre i acarats a una pintura a l'oli, «De les ribes», de Joaquim Torres-Garcia— tres poemes molt breus: «Cançó nocturna del vianant», «Record» i «Epigrama pel drama "Sakuntala" de Kahdasa».

Dins la col·lecció «Biblioteca Literària» de l'editorial Catalana, el 1921 veia la llum una altra traducció íntegra d'una obra, en aquest cas teatral: el *Goetz de Berlichingen*, de Goethe. La precedia una «Nota sobre Goethe i el "Goetz de Berlichingen"» (p. 5-12) que —sense signar però sens dubte atribuïble al mateix traductor—⁷ al paràgraf final es referia a la tasca feta:

Com que la matèria del drama és estrictament nacional, el llenguatge és viu i popular. En aquest punt el traductor català manifesta sa temor, perquè son treball fou fet més amb l'intent d'aprofundir la coneixença de Goethe que de publicar la seva traducció.

Com es dedueix d'aquesta nota, Reventós ja feia temps que havia emprès la traducció, fet corroborat per dos testimonis. D'una banda, una carta seva a Jaume Bofill i Mates que, datada el 12 d'abril de 1910, li transcriu uns versos amb aquest

6. Val a afegir que aquell mateix any de 1908 Maurice Ravel acabava de compondre una suite per a piano que hi prenia peu directament (*Gaspard de la Nuit: Trois Poèmes pour Piano d'après Aloysius Bertrand*).

7. Curiosament, tant a la coberta com a la portada del volum la primera vocal del cognom Reventós apareix transformada en una *a*.

prec: «Heus aquí el lied del *Götz* que us envio per si em voleu versificar [sic]». ⁸ I, de l'altra, dos fragments de dues cartes a López-Picó, no datades però ben segur que de principi de març de 1910, ⁹ en què afirma, per un costat, que «ja tinc traduïdes tres escenes del *Götz von Berlichingen*»; i, per l'altre, que «Corregeixo el *Götz*. M'acabo de repassar una escena Renaixement [sic], on les dames diuen: "Això de l'*antístrofa* de l'himne que heu cantat" verdaderament hermosa. La traducció és horriblement desigual: jo marcara les coses que s'adapten a l'original a les que no en donen idea». ¹⁰

Les restants traduccions publicades per Manuel Reventós apareixen a *La Revista*, on dona a conèixer, a més, una vintena d'articles propis; ¹¹ tot plegat cal vincular-ho a l'amistat que mantenia amb Josep M. López-Picó, fundador i director de la publicació. Cronològicament, el primer lloc correspon a un breu article assagístic de Heinrich Mann, «Esperit i acció», que apareix al núm. xxvii (corresponent al 15 de novembre de 1916, p. 2-4) i que, a peu de pàgina, reproduïx la presentació següent:

H. Mann continua la tradició alemanya de l'intelligent revoltat, perquè sent i té un altre i més profunde patriotisme del qual és bon exemple aquest assaig, publicat l'any 1911 i suara reimprès per la revista muniquesa «Das Zoel». El traductor, donada la facilitat de crear neologismes de l'alemany i l'adjectivació barroca, s'ha permès alguna llibertat suprimint o aclarint conceptes i fent sempre plàstic ço que en l'original és abstracte. La traducció és dedicada al Doctor Don M. de Unamuno.

Arran del segon centenari del naixement de Gotthold Ephraim Lessing, la publicació de López-Picó insereix, en el número de gener-juny de 1929 (p. 26-28), la traducció de nou faules, en aquesta ocasió explícitament signades per Reventós: vuit del llibre primer («L'aparició», «El simi i la guineu», «El rossinyol i el paó», «El Fènix», «L'estruç», «El pardal i l'estruç», «Merops» i «El cavall d'escacs») i una del llibre segon («La gallina cega»). Anaven precedides per una presentació que afirmava que Lessing constituïa, per a *La Revista*, «un cas de predilecció, i en certa mesura un model». I que acabava així: «L'homenatge de *La Revista* a l'autor

8. Carta conservada dins el Fons Jaume Bofill i Mates (Correspondència) de la Biblioteca de Catalunya.
9. La determinació d'aquesta data la fa possible una referència, d'una de les cartes, a les vuit conferències de Josep Carner sobre poesia castellana —en concret a la primera, sobre Garcilaso de la Vega—, que van tenir lloc al Museu Pedagògic Experimental el març de 1910 (vegeu la informació sobre «Corporacions i societats» apareguda a *La Veu de Catalunya* el 5 de març de 1910, ed. vespre, p. 3). La referència és la següent: «He llegit que en Carner donava les famoses conferències sobre Garcilaso i demés. Daria qualsevol cosa per sentir-les».
10. Les cartes a López-Picó es troben en el document inèdit *Records de Manuel Reventós en el replà de la maduresa*, on el poeta evoca l'amic mort rellegint i transcrivint la seva correspondència. És un obsequi de López-Picó als fills de Manuel Reventós, Joan i Maria Victòria Reventós Carner, que, conservat a l'arxiu familiar, ell mateix esmenta al *Dietari (1929-1959)* (Barcelona: Curial Edicions Catalanes; Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999) com a «Notes dels meus records al marge de l'epistolari de Manuel Reventós» (p. 42).
11. Vegeu els apèndixs amb llistes de col·laboradors a Ribé (1983: 202).

de la Dramatúrgia hamburguesa, és una modesta traducció —pensem la primera en català— d'unes quantes de les seves claríssimes i característiques faules en prosa». Aquestes nou faules formen part de les vuitanta-quatre que Reventós en va traduir, que es conserven a l'arxiu familiar. A l'apèndix s'inclou una mostra de les inèdites.

La darrera traducció literària segura publicada a *La Revista* es troba al número de gener-juny de 1932, que, en el marc de la commemoració del centenari de la mort de Goethe, acull la traducció d'un poema, «Lo diví», signada només per Joan Crexells (p. 7-9). Una nota preliminar de Reventós, però, que en realitat és una carta a López-Picó datada l'1 de març d'aquell any, revela que aquella versió del poema la van fer Crexells i ell conjuntament. Aquest n'és el text:

Amic López-Picó:

T'envio la traducció goethiana de què parlàrem en nostra darrera conversa, improvisada per mi i per l'inoblidable Joan Crexells, un vespre, en aquella enyorada penya del Continental.

Això era pel gener o febrer de 1925. Un diumenge jo sortia passablement ensopit del Liceu i vaig trobar sol al Continental el nostre amic, a la taula de cada dia, encara no condemnat a l'aigua mineral per la seva malaltia, com ho estigué l'any següent.

Creixells llegia aquells dies amb gran entusiasme P. L. Courier, i duia sota el braç un gros volum de les obres de Courier, préstec de la Biblioteca de l'Ateneu: el pamfletaire i hel·lenista fou el primer tema de la conversa. Després sortírem a parlar de Goethe. Ell retragué la poesia que du per títol *Das Goettliche* (Lo diví) i en va dir els primers versos de cor. La començàrem de traduir (perquè Creixells a més del gros volum de Courier duia al damunt una edició de butxaca de les poesies de Goethe) i jo vaig copiar la traducció, en la que tinc alguna part, menor que la del nostre excel·lent company.

Per la significació humanista i d'entusiasme de la poesia, que s'adiu tant amb l'esperit de Crexells, la publicació d'aquesta traducció improvisada semblarà certament un homenatge més a la seva intel·ligentíssima cordialitat...

Cal referir-se, per tancar aquesta relació, a dues altres presumptes traduccions, atribuïbles a Manuel Reventós només per les inicials, però amb un guionet entremig (M.-R.), que coincideixen, però, amb les dels cognoms de Josep Maria Millàs-Raurell.¹² Atès que Millàs-Raurell és l'autor de les versions de tres poemes de James Joyce —les primeres de Joyce a Espanya (Iribarren 2004: 24-25)— i d'un de D. H. Lawrence publicades al número de *La Revista* del primer trimestre de 1924 sota l'epígraf «Poesia anglesa contemporània», cal desvincular-les de Reventós, com qui sap si també, per la presència de les mateixes inicials amb guionet entremig, la traducció d'un text en prosa de Giovanni Papini («A la nova

12. A la vista dels apèndixs amb els col·laboradors de *La Revista* que figuren en la monografia de Maria Carme Ribé esmentada en la nota anterior, aquestes inicials només les comparteixen Manuel Reventós i Millàs-Raurell.

generació») que *La Revista* dona a conèixer en el núm. xcviii, corresponent al 16 d'octubre de 1919.¹³

* * *

Traduccions a banda, i encara en l'àmbit literari, Reventós dona a conèixer dos textos sobre literatura alemanya. El primer, «Del teatre menor de Goethe», apareix als números 6 i 7 de *La Nova Revista*, corresponents al juny i juliol de 1927 (p. 103-113 i 197-210, respectivament). I el segon, datat a Madrid l'agost de 1931, és la introducció a *Enric d'Ofterdingen*, de Novalis, en la versió catalana de Joan Maragall (Barcelona: Sala Parés Llibreria, 1931, p. 1-16).

3. Traduccions inèdites. Una mostra

Se'n conserven cinc: una de l'anglès —el poema «Oda a la solitud», d'Alexander Pope («Ode on Solitude») — i quatre de l'alemany: una d'un poema de Goethe —«La cançó de Filina», inclosa al desè capítol del cinquè llibre dels *Anys d'apprentatge de Wilhelm Meister*—, una altra de Lessing —un conjunt de vuitanta-tres faules, que inclouen les nou publicades el 1929—¹⁴ i les altres dues de Friedrich Schiller —el poema «Els ideals» i la prosa filosòfica «Del sublim», versions de *Die Ideale* i de *Über das Erhabene*. Hem optat per prescindir, en aquesta mostra, d'aquesta darrera traducció, que ocupa trenta-set quartilles manuscrites, datades al final el «maig-juny de 1938».

Cal advertir que, en conjunt, es tracta de primeres versions, sovint ratllades i esmenades i que, doncs, Reventós les va deixar pendents de revisions posteriors. En qualsevol cas, la reproducció dels textos segueix fidelment la lliçó dels originals i s'ha sotmès tan sols a una correcció morfològica i ortotipogràfica.

Alexander Pope, *Oda a la solitud*¹⁵

Home sortós, qui el desig i el quefer
tanca al modest tros pairal,
content amb respirar l'aire del sòl natal,
petjant son propi terror.

Els seus ramats la llet o, per vestir-se, el floc
li donen; els seus camps, el pa;
els seus arbres, l'estiu, ombra per descansar,
i, arribant l'hivern, foc.

13. L'atribució a Millàs-Raurell d'aquesta traducció sembla que la desmenteix el fet que, en l'entrada corresponent dins el *Diccionari de la traducció catalana* esmentat en l'encapçalament d'aquest article, no hi consta que traduís de l'italià.

14. De les noranta faules de Lessing, a l'arxiu familiar hi falta la traducció de quatre del llibre primer i de tres del llibre tercer.

15. Escrita en el revers d'un formulari de la Caja Nacional de Subsidios Familiares de l'any 1939, ja batejat com el «de la victòria». La traducció està datada a la platja de Sant Salvador del Vendrell el 30 d'agost de 1940.

Beneit l'home que, mancat d'afans,
la ment en pau, el cos en salut,
sent com llisquen les hores, mesades i anys
De dia té quietud,

de nit, repòs. Estudi i benestar
mesclats li fan bella recreació,
feines simples combina amb el vetllar
de la meditació.

Deixeu-me viure així: obscur, callat,
deixeu-me sense vans laments passar
d'est segle; i no poseu mon nom gravat
en la llosa del fossar.

Johann Wolfgang von Goethe, *Cançó de Filina*¹⁶

De la nit la soledat
no canteu amb melangia.
No! Tot just Déu l'ha creat
per la dolça companyia

Si la muller, al marit
com sa meitat fou donada,
meitat del temps és la nit,
la més bella i estimada.

[...]

Però, a l'hora que els cels s'endolen
vessa el llantió suau claror,
i, de boca en boca, volen
plasenteries d'amor,

i el llum, fill d'Afrodita,
que altrament és fúria i foc,
amb una ofrena petita
suspèn, encara, el seu joc,

quan l'amorós rossinyol
diu l'estrofa apassionada
que fa créixer el desconsol
del pres i l'abandonada.

16. Escrita en dues quartilles, al final de les quals figura la data següent: «20-VIII-38». Hem omès la transcripció de la tercera estrofa perquè, farcida de ratllades i esmenes, resulta en conjunt intel·ligible.

Anhelant, les batallades
del rellotge has escoltat,
que promet dotze vegades
silenci i seguretat...

Recorda-te'n, mon amic,
quant se't faci llarg el dia.
Cada jorn du son fatic
i cada nit sa alegria.

Gotthold Ephraim Lessing, *Faules*¹⁷

El roure i el porc

Un porc famolenc s'acostà a pasturar al redol d'una frondosa alzina de la qual molts de fruits eren ja caiguts. I bo i esclafant una aglà entre les dents, ja amb la vista se menjava les altres.

—Desagraït animal! —cridà finalment l'alzina. Te nodreixes del meu fruit i no ets capaç d'enviar-me enlaire un sol esguard d'agraïment.

El porc parà un moment de menjar i grinyolà la seva resposta:

—El meu esguard d'agraïment no et mancaria pas si jo sabés que per amor de mi has deixat caure les teves aglans.

(Llibre I, faula 15)

Les vironeres

Abandonament i corrupció desfeien la còrpora orgullosa d'un cavall guerrer, el qual morí d'un tret bo i portant el seu valent cavaller. La naturalesa, sempre activa, necessita la ruïna dels uns per a fer-ne la vida d'altres, i per això de la rossa repugnant eixí un eixam de mosques.

—Oh —cridaven—, quin magnífic origen és el nostre! Un esplèndid cavall, amat de Neptú, fou nostre genitor!

Aquest vantar-se tan infundat l'escoltà el poeta fabulista i pensava en els italians d'avui, que no pensen més que són descendents dels vells romans immortals perquè neixen entre llurs tombes.

(Llibre I, faula 16)

El mussol i el cercador de tresors

Aquell cercador de tresors no era pas un home amable. S'arriscà a entrar en les ruïnes d'un vell castell de bandolers i allí veié com el mussol sorprenia i devorava una magríssima rata.

—Escau això —li digué— al filosòfic ocell amic de Minerva?

—Per què no? —contradiu el mussol. Per ventura he de viure de l'aire del cel només que per ésser amic de la tranquil·la contemplació? Bé prou sé, però, que els homes ho exigiu així als vostres savis.

(Llibre I, faula 22)

17. Es transcriuen, a tall de mostra, nou faules de Lessing de les contingudes en setanta-sis quartilles autògrafes i en dues de mecanoscrites i amb correccions autògrafes, totes sense datar.

L'ase i el llop

Un ase trobà un llop famolenc.

—Tingues pietat de mi —digué l'ase tremolant. Soc un pobre animaló malalt. Guaita quina espina duc clavada al peu.

—De veritat te planyo —fa el llop—, i en consciència me sento forçat a alliberar-te dels teus mals.

I tot just havia dit això, ja comença a devorar l'ase.

(Llibre I, faula 28)

El lleó i l'ase

El lleó de les faules isòpiques anava pel bosc amb l'ase, que amb la seva veu pavorosa havia d'ajudar-lo a encalçar les bèsties, i un corb indiscret li cridà de l'arbre estant: —Una bella companyonia! No t'avergonyeix d'anar amb el ruc?

—Si em serveix bé —respon el lleó—, bé puc concedir-li que marxi al meu costat.

Així pensen tots els poderosos que concedeixen a un mesquinet la seva ajuda.

(Llibre II, faula 7)

L'anyell ben guardat

Hylar, gos de la nissaga dels llops protegia amb la seva vigilància un piadós anyell. El veié Lykodes, un altre ca, que en pelatge, orelles i dentat més s'aparentava als llops que no pas als gossos, i es llançà en contra d'ell cridant:

—Llop!, què tens de fer tu amb l'anyell?

—Tu ets el llop —respon Hylar— (els dos gossos s'enganyaven desconeixent-se), fuig, et faré sentir que soc jo el seu guarda i protector.

I Lykodes, que vol prendre a Hylar el seu anyell per força, mentre que Hylar per força vol servir-lo. El pobre be fou destrossat pels seus protectors.

(Llibre II faula 11)

Zeus i l'anyell

El be sofria molèsties i danys de tots els animals, fins que es presentà a Zeus i li pregà que volgués posar fi als seus mals. Zeus es mostrà ben disposat i digué a l'anyell:

—Ho veig ben clar, oh pietosa criatura meva. T'he creat massa indefens. Tria, ara, tu mateix el que millor et plagui per a subsanar aquesta falta. He d'armar amb dents poderoses la teva boca, o amb urpes cruels les teves potes.

—Oh no! —respon l'anyell. Jo no vull res amb les feres.

—Llavors —fa Zeus—, cal que posi verí en la teva llengua?

—Ai no —diu l'anyell—, les serps verinoses són tan odiades...

—Doncs què? Plantaré corns en el teu front i daré més força als teus lloms?

—No, pare benèfic, així seria tan repugnant com el boc.

—Pensa —fa Zeus— que només si tu pots fer mal s'estaran els altres de fer-te'n a tu.

—Si és així —sospira l'anyell—, llavors deixa'm, pare immortal, tal com soc. Perquè temo que la facultat de poder fer dany a un altre, desvetlli el plaer de voler causar aquell dany, i al capdavant val més patir injustícia que ser injust.

Zeus beneí el pietós anyell, que d'ençà de llavors mai més s'ha queixat.

(Llibre II, faula 18)

El rossinyol i l'alosa

Què els hi direm als poetes que tan sovint s'envolen molt per damunt de la comprensió espiritual de la majoria dels seus llegidors? Què els hi direm si no és allò que respongué el rossinyol a l'alosa:

—Voles tan alt, amiga, només perquè ningú no pugui sentir-te?

(Llibre III, faula 2)

L'àguila i la guineu

No t'envaneixis del teu volar —deia la guilla a l'àguila. Puges tan enlaire en l'èter només per veure millor una presa.

Talment algun home que jo conec, que ha esdevingut un savi de reputació universal, no per amor de la Veritat, mes per ambició d'una càtedra ben retribuïda.

(Llibre III, faula 29)

J. C. Friedrich Schiller, *Els ideals*¹⁸

Edat daurada de ma vida,
amb ta graciosa fantasia,
feta de pena i d'alegria,
ets a deixar-me decidida?
No et retindria al meu costat
mon prec ansiós?
No! Inexorable,
tes ones dus al insondable
oceà de l'eternitat.
El meu camí s'ha fet obac,
de l'extingida lluminària,
i és acabada l'encantaria
que d'entusiasme em feia embriac.
Morta és la fe que vaig posar
en fills del meu propi sentir,
el que tenien de diví
la veritat ho devorà.
Com arborat de son anhel,
abraçà el marbre Pigmalíó,
fins que infongué palpitació
a la fredor del roc crudel.
En juvenil llaçada estreta
tot l'univers vaig abraçar,
fins que el sentia palpitir
en mes posades de poeta.
I encomanant-se ma passió,

18. Text conservat en les tres cares d'un bifoli. Al final hi figura l'anotació següent: «Traduït a Espot el dia 2 d'agost de 1940».

el bes d'amor ell me tornava,
i el que fou mort sonor tornava
per fer-se del meu cant ressò.
Esma donguí al pi i a la rosa,
cant al doll d'aigua del saltant.
La inspiració meva al voltant
feia viventa tota cosa.
Mon pit, amb esforçat coratge,
s'obrí a més alta comprensió,
donguí a la vida nova imatge,
fet i paraules, llum i so.
Que grandíós el món semblava
quan fou botó encar no florit,
que poca cosa d'ell granava,
i encar pobre i esquifit.
Alat, pel seu coratge empès,
rere del somni gloriós
se llançà el jove ambiciós,
sense cap fre que el retingués.
Fins a l'èter pàl·lid dels estels
se projectà sa gosadia,
res massa lluny o massa excels
per a ses ales no hi havia.
Tot era pla per sa embranzida,
tot pel feliç és fàcil via.
Entorn del carro de sa vida
dansà una alegre companyia.
L'amor més dolçament pagada,
la sort amb ses garlandes d'or,
la glòria d'astres coronada,
la veritat tot esplendor.
Mes, a, tot just a mig camí
l'estol joiós se dispersava,
quiscun pel seu vial marxava
i no en restà cap a la fi.
Fugí la sort de pas lleuger,
la veritat fou obscurida
pel dubte, bo i inextingida
la seda ardent de més saber.
Vegí la glòria coronar
testes mesquines, i darrera
la curta, bella primavera,
el temps d'amor vegí passar.
I mon camí s'ha anat tornant
més solitari i més callat,

sols d'esperança il·luminat,
com un llumet feble i distant.
Del gai estol, tot enardit,
de joia i cant ningú ha restat
per conhortar-me al meu costat,
fins que entrí al regne de la nit.
Sols l'amistat de dolça mà,
que ultra guarir tota ferida,
valenta, el pes de l'aspra vida
mig ens ajuda a suportar.
I el fort treball,
conjurador de tempestats de l'esperit,
lent en crear, mai destructor,
que si només un gra de sorra
du a l'obra de l'eternitat
del compte del nostre passat,
minuts i dies i anys esborra.

Referències bibliogràfiques

- ESQUERRA, Ramon (1935). «Shakespeare a Catalunya». *La Revista*, any XXI, p. 77-111.
- IRIBARREN, Teresa (2004). «James Joyce a Catalunya (1921-1936)». *Els Marges*, 72, p. 21-44.
- REVENTÓS BORDOY, Manuel (2021). *Diari de la guerra i Barcelona viscuda*. Barcelona: L'Avenç.
- RIBÉ, Maria Carme (1983). «*La Revista*» (1915-1936). *La seva estructura. El seu contingut*. Barcelona: Barcino.

